

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО БАР'ЄРУ
В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗЗСО В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНОГО ГОВОРІННЯ**

**Спеціальність - 7014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна
література)
ОКР – магістер**

Виконавець: Дяків Х.Є.
студентка групи мл-1

(підпис)

Науковий керівник:
канд.пед.наук, доц. Сідун М.М.

(підпис)

Робота допускається до захисту:
Зав. кафедрою:
док.пед.наук, проф. Теличко Н.В

(підпис)

«___» _____ 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ	7
1.1 Особливості формування іншомовних комунікативних навичок у школярів старших класів.	7
1.2 Комунікативний бар'єр як дидактична категорія.	10
1.3 Класифікація комунікативних бар'єрів.	21
Висновки до першого розділу	31
РОЗДІЛ II. ТЕХНОЛОГІЯ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ НА ЗАНЯТТІ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	34
2.1 Загальні вимоги до формування технології подолання комунікативних бар'єрів.	34
2.2 Характеристика елементів технології подолання комунікативних бар'єрів в учнів старших класів.	37
Висновки до другого розділу	55
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
АНОТАЦІЯ	63
SUMMARY	65

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку нашого суспільства характеризується докорінними перетвореннями в його соціально-економічній і геополітичній структурі, що спричиняє розширення ділових і культурних зв'язків із зарубіжними країнами.

Зростання потреби в знанні іноземних мов сприяє підвищенню престижу мовних спеціальностей. Задовольнити зростаюче соціальне замовлення можна за рахунок підвищення ефективності процесу навчання шляхом перегляду структури наукового знання й вироблення нових підходів до освіти.

Оволодіння іноземною мовою має на меті не тільки отримання лінгвістичних знань, але й формування умінь і навичок практичного користування мовою. Уміння використовувати іноземну мову в повсякденному житті припускає спілкування іноземною мовою, її залучення в усну чи писемну комунікацію. Спілкування як соціально-психологічний процес неможливе без установлення між комунікантами певних взаємин, що складаються в соціумі.

У іншомовному навчанні цей принцип має особливе значення, що зумовлено специфікою предмета. Основним положенням, яке поєднує різні напрямки в психології, методиці й різні традиції у викладанні, є „ідея навчання нерідній мові з самого початку як засобу спілкування”. Тому в наші дні процес навчання іноземній мові розуміється як „особливим чином організоване спілкування або як особливий різновид спілкування” (В.К.Дяченко), який припускає спільну погоджену діяльність (взаємодію) тих, хто спілкується, головною метою і змістом якої є практика у розв'язанні завдань взаємодії між ними, а основним способом досягнення мети й оволодіння змістом – мотивовані комунікативні завдання різної міри складності.

Успішність навчання іноземній мові залежить не тільки від діяльності викладача й учнів, спрямованої на формування й розвиток мовних навичок і умінь, але й від створення таких психолого-педагогічних умов процесу навчання, коли учень включений в іншомовну діяльність і отримує почуття

задоволення, радості від того, що він може робити за допомогою мови, яка вивчається. Як свідчить практика, більшість старшокласників, які вступають у спілкування іноземною мовою, відчують психологічні труднощі, пов'язані з подоланням багатьох проблем – очікування невдач, підвищену тривожність, скутість, побоювання помилок і т. ін.

Труднощі подолання подібних бар'єрів, як правило, є наслідком того, що в процесі навчання не приділяється належної уваги психологічній підготовці до комунікації іноземною мовою. Не враховуються достатньою мірою фактори адаптації до нового для людини колективу, встановлення коректних ділових і особистих контактів з людьми, індивідуальні відмінності.

Неврахування названих факторів порушує процес навчання, негативно впливає на розвиток особистості учня, призводить до виникнення міжособистісних конфліктів у групі, знижуючи ефективність навчальної діяльності. Тому природно припустити, що процес навчання передусім має стимулювати належний психічний стан людини в іншомовному спілкуванні.

Цим пояснюється актуальність дослідження педагогічних умов і чинників, що сприяють самореалізації особистості в навчально-пізнавальній діяльності, стимулюють позитивні установки на контакт із партнером і отримання зворотного зв'язку іноземною мовою, перешкоджаючи виникненню психологічних бар'єрів і сприяючи їх зниженню, якщо вони виникли в попередній практиці. Теоретичний аналіз зарубіжної і вітчизняної літератури показав, що комунікативні бар'єри вивчались переважно у міжособистісному спілкуванні. Розкрито змістовий аспект понять “бар'єр”, “комунікативний бар'єр” (Г.Андреева, Т.Базаров, В.Галигін, Л.Дмитрієва, Л.Новикова, З.Ноліу, Б.Паригін, Н.Подимов, Л.Подлесная, Л.Шихіреєв, Є.Цуканова та ін.), виокремлено і охарактеризовано типи комунікативних бар'єрів (Г.Гібш, Б.Паригін, М.Форверг) та чинники їх виникнення (А.Аронсон, Г.Гібш, В.Бенніс, Є.Залюбовська, Б.Паригін, К.Роджерс, В.Столін, Г.Шепард, М.Форверг та ін.)

Особливості спілкування у навчанні іноземним мовам розглядалися Ж.Вітліним, Г.Лозановим, Л.Меркуловою; проблема навчальних труднощів при вивченні іноземної мови – Л.Ароніною, О.Бондаренко, В.Куніциною, Н.Наєнко, О.Овчинніковою, І.Піщевою, А.Рояк. Водночас спеціальних досліджень особливостей і чинників виникнення комунікативних бар'єрів та умов їх подолання при вивченні іноземної мови у ЗЗСО не виявлено. А втім очевидно, що їх ігнорування може стати серйозною перешкодою для успішного оволодіння іноземною мовою. Таким чином, соціальна значущість і недостатня розробленість проблеми подолання комунікативних бар'єрів при вивченні іноземної мови зумовили вибір теми нашого дослідження.

Об'єктом дослідження були обрані комунікативні бар'єри, що виникають у навчально-пізнавальній діяльності учнів старших класів у процесі вивчення іноземної мови.

Предметом дослідження є педагогічні умови, що сприяють подоланню комунікативних бар'єрів у вивченні іноземної мови.

Метою дослідження є виявлення особливостей і чинників виникнення комунікативних бар'єрів при вивченні учнями іноземної мови, психолого-педагогічних умов їх подолання.

Відповідно до мети були поставлені такі завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз стану проблеми комунікативних бар'єрів у міжособистісній взаємодії.
2. Виявити фактори виникнення, особливості прояву і типи комунікативних бар'єрів в процесі вивчення іноземної мови.
3. Дослідити педагогічні умови подолання у учнів старших класів комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови.

Методи дослідження. У роботі використовувалася сукупність теоретичних і емпіричних методів дослідження: теоретичний аналіз і синтез наукової літератури, навчально-методичних матеріалів з проблеми дослідження; пряме й опосередковане спостереження, самоаналіз.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: - уточнено зміст поняття „комунікативний бар'єр” щодо вивчення іноземної мови як феномена, що виявляється у вигляді зовнішніх і внутрішніх ознак тривожності і призводить до блокування ефективного спілкування у процесі вивчення іноземної мови, що спричиняється недостатньою мотивованістю навчання, неадекватною самооцінкою, несприятливою атмосферою та відсутністю навичок, необхідних для реалізації процесу спілкування; - виявлено фактори виникнення комунікативних бар'єрів (мотиваційні, операційні, соціально-психологічні); - досліджено особливості прояву комунікативних бар'єрів і чинники їх виникнення (неадекватність самооцінки і рівня домагань, несформованість навичок спілкування, невміння застосовувати знання з іноземної мови в усному мовленні, страх перед аудиторією, відсутність позитивного зворотного зв'язку з викладачем) у процесі вивчення іноземної мови; - визначено психолого-педагогічні умови подолання і попередження комунікативних бар'єрів при вивченні іноземної мови: підвищення навчальної мотивації, формування навичок спілкування, створення сприятливого психологічного клімату в групі.

Структура роботи зумовлена логікою побудови наукового дослідження, що витікає з об'єкта, предмета, поставленої мети, завдань. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, анотації на українській та англійській мовах.

ВИСНОВКИ

В роботі підведено теоретичне узагальнення і практичне розв'язання проблеми подолання комунікативного бар'єру в процесі вивчення іноземної мови, яке полягає в уточненні і конкретизації поняття “комунікативний бар'єр” при вивченні іноземної мови; виявленні факторів виникнення і видів комунікативних бар'єрів; емпіричному дослідженні особливостей прояву комунікативних бар'єрів і причин їх виникнення в процесі вивчення іноземної мови; виявленні педагогічних умов подолання комунікативних бар'єрів у навчанні іноземної мови.

Так, встановлено, що:

1. Зниження ефективності засвоєння іноземної мови часто зумовлюється комунікативними бар'єрами, під якими ми розуміємо психологічне явище, що виявляється у вигляді зовнішніх і внутрішніх ознак тривожності і призводить до блокування ефективного спілкування у процесі вивчення іноземної мови, що спричиняється недостатньою мотивованістю навчання, неадекватною самооцінкою, несприятливою атмосферою та відсутністю навичок, необхідних для реалізації процесу спілкування.

2. На виникнення комунікативних бар'єрів при вивченні іноземної мови впливають переважно мотиваційні (відсутність чи спотворення мотивації спілкування, незначущість діяльності для досягнення цілей, неадекватність самооцінки і рівня домагань), операційні (відсутність чи недостатність засобів, необхідних для реалізації процесу спілкування) і соціально-психологічні (відсутність оптимального психологічного клімату в групі) фактори, які й обумовлюють відповідні типи бар'єрів.

3. Учні старшої школи на початкових етапах вивчення іноземної мови після об'єднання їх в «новий» клас часто відчують несприятливий психічний стан, який виступає у різних проявах тривожності, що свідчать про наявність комунікативних бар'єрів у спілкуванні з вчителем і однокласниками.

4. Висока тривожність в учнів на заняттях з іноземної мови корелює з неадекватним рівнем домагань, неадекватною самооцінкою і низькою

успішністю. Вона виникає найчастіше в ситуаціях скутості, сором'язливості перед вчителем, страху аудиторії, невміння застосовувати свої знання в спілкуванні, при відсутності зворотного позитивного зв'язку з вчителем. Різні типи комунікативних бар'єрів в ситуаціях спілкування взаємозумовлені.

5. Попередженню і подоланню комунікативних бар'єрів у спілкуванні при вивченні іноземної мови сприяють наступні педагогічні умови:

- використання педагогічної діагностики ;
- підвищення навчальної мотивації;
- формування навичок спілкування через використання різних мовленнєвих ситуацій.

6. Окремі методики і впливи, що застосовуються вчителем з метою усунення комунікативного бар'єру певного типу, викликає зняття інших, що свідчить про взаємообумовленість виникнення комунікативних бар'єрів.

Проведене дослідження подолання комунікативних бар'єрів при вивченні іноземної мови не вичерпує всіх аспектів проблем. Більшої уваги вимагає вивчення особливостей прояву комунікативних бар'єрів у учнів з різними когнітивними стилями особистості, підготовка вчителів іноземної мови до здійснення колективно-розподіленої діяльності з елементами психотренінгу.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>